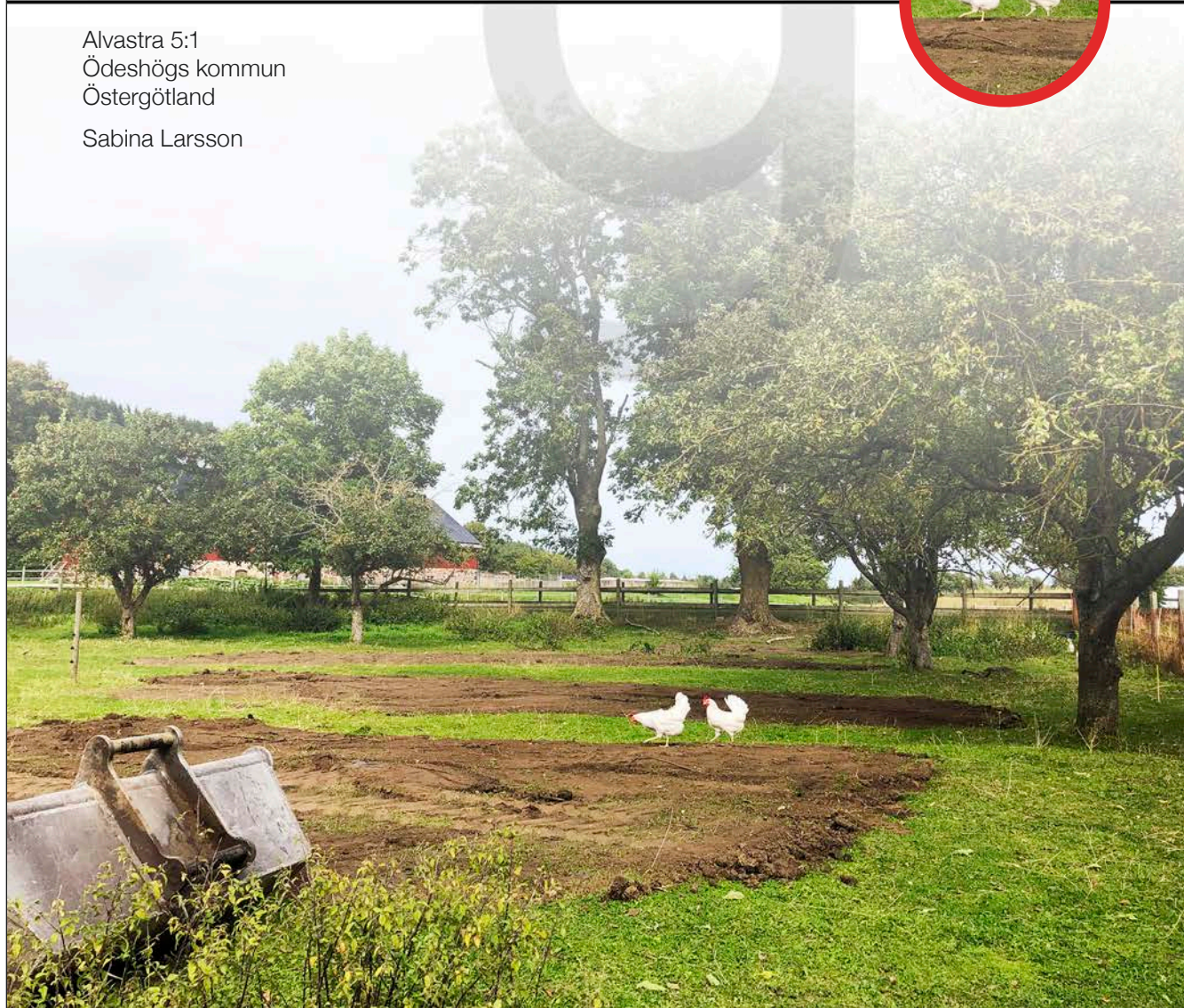

I Alvastra kungsgårds fruktträdgård

Alvastra 5:1
Ödeshögs kommun
Östergötland
Sabina Larsson

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB

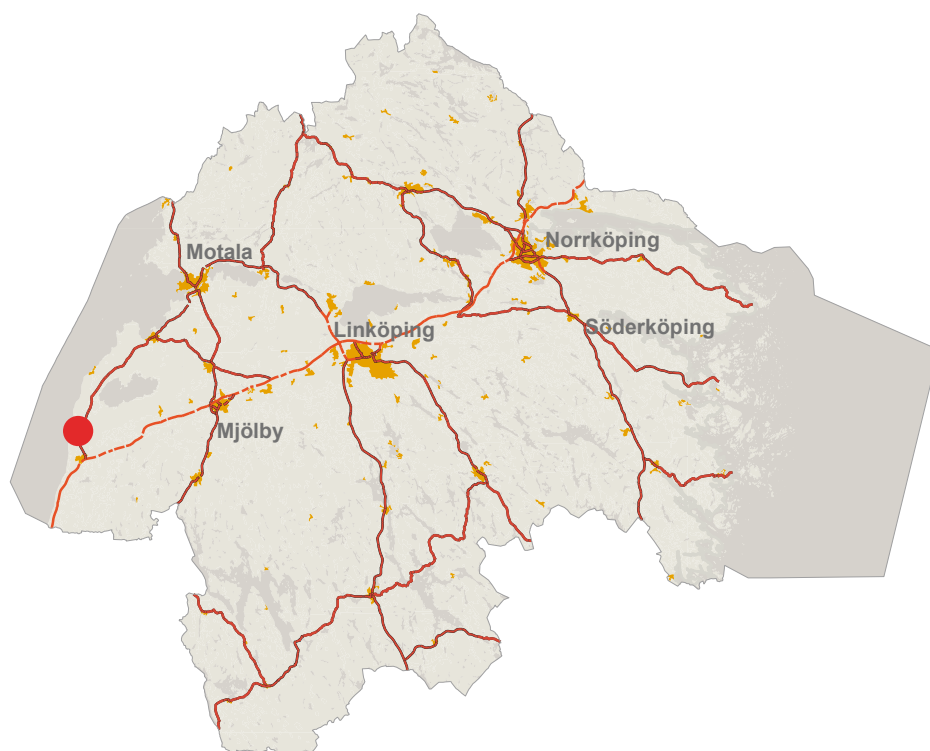
Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro

Telefon 019-60904 10

www.arkeologgruppen.se

arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Östergötlands län med platsen
för förundersökningen markerad i rött.*

© 2021 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2021:40

Författare	Sabina Larsson
Kvalitetsgranskning	Ebba Knabe
Grafisk form	Sabina Larsson
Omslagsfoto	De frigående hönsen inspekterar de igenlagda schakten.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: R50223371_200001

Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2021:40

ARKEOLOGISK FÖRUNDERÖKNING
I AVGRÄNSANDE SYFTE

I Alvastra kungsgårds fruktträdgård

Alvastra 5:1
Ödeshögs kommun
Östergötland

Sabina Larsson

Lst dnr 431-4508-2021

Tekniska och administrativa uppgifter

Län Östergötland
Kommun Ödeshög
Landskap Östergötland
Socken Västra Tollstad
Fastigheter Alvastra 5:1

Fornlämningsnummer -
Lämningstyp -
Datering -

Typ av undersökning Arkeologisk förundersökning
i avgränsande syfte
Länsstyrelsens beslutsdatum 2021-07-14
Länsstyrelsens diarienummer 431-4508-2021
Uppdragsnummer i Fornreg 202100937
Arkeologgruppens projektnummer P21044

Projektledare Sabina Larsson
Fältpersonal Tomas Ekman, Sabina Larsson

Undersökningstid 2021-09-06 till 2021-09-07
Undersökt yta 95m²
Inmätningsteknik RTK-GPS
Koordinatsystem SWEREF 99 TM
Höjdsystem RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd tillvaratogs.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö.....	7
Syfte	7
Metod och genomförande.....	8
Resultat och tolkning.....	10
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	11
Referenser	12
Bilagor	13

Figur 1. Översiktskarta över trakterna kring Ödeshög och Omberg. Förundersökningsområdet markerat med svart ring. Skala 1:250 000.

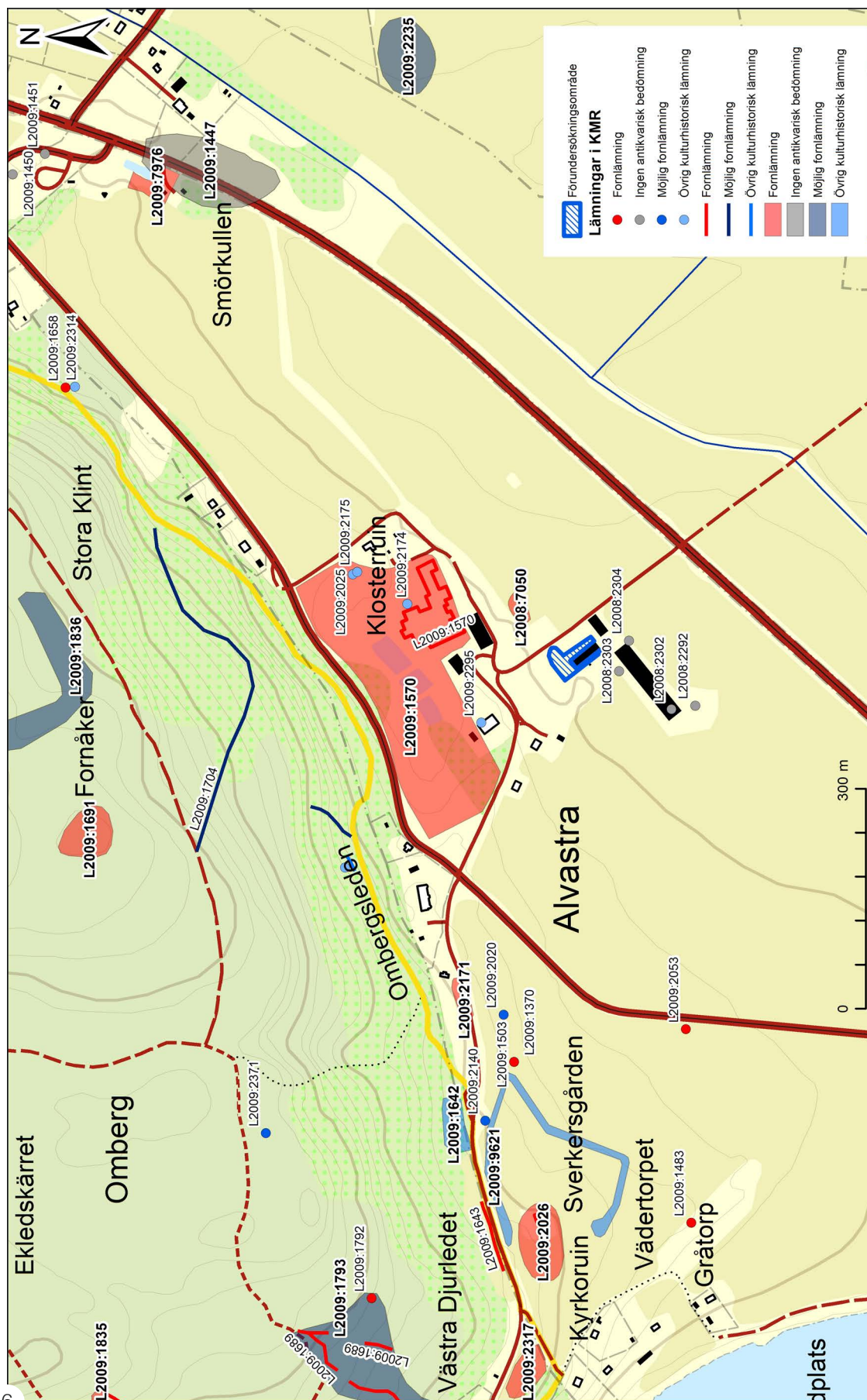
Sammanfattning

Arkeologgruppen AB har i september år 2021 genomfört en arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte inom Alvastra kungsgårds marker. Anledningen var att Statens fastighetsverk planerar för byggnation av en ny maskinhall som ska ersätta den idag befintliga.

Uppdraget utfördes genom metalledetektering och sökschaktsgrävning. Inga fornlämningar eller fynd påträffades.

Inledning

Statens fastighetsverk planerar att bygga en ny ekonomibyggnad vid Alvastra kungsgård i Ödeshögs kommun, Östergötlands län. Den nya byggnaden ska ersätta den befintliga maskinhallen på gården. Arkeologgruppen AB har därför utfört en arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte. Uppdraget genomfördes i september år 2021. Beslutande i ärendet var Länsstyrelsen i Östergötlands län och Statens fastighetsverk bekostade uppdraget.

6

Figur 2. Karta över Alvastra. Förundersökningsområdet är markerat i blått.
Skala 1:8 000.

Bakgrund och kulturmiljö

Alvastra kungsgård är beläget vid Ombergs fot i ett synnerligen historiskt landskap, där ruinen efter Alvastra kloster (L2009:1570) idag utgör ett välkänt besöksmål. Klostret grundades år 1143 i cisterciensisk regi, sannolikt på initiativ av kung Sverker den äldre och drottning Ulvhilde. Verksamheten pågick fram till reformationens inledande år 1527 då klostret ombildades till kungsgård på förläning. Den siste abboten, Thorkil, avsade sig sin post år 1529 på grund av sviktande hälsa (Regner 2005:36, 208f). Idag förvaltas kungsgården av Statens fastighetsverk och bedrivs som arrendejordbruk.

Förundersökningsområdet är beläget cirka 150 meter sydväst om klostret. Här finns idag ingen känd fornlämning men en tidigare utredning har visat spridda lämningar i form av en grop, en härd, en mörkfärgning och ett störhål (L2008:2292, L2008:2302, L2008:2303 och L2008:2304). Dessa var hårt åtgångna av plogen och endast botten återstod. Härden har ¹⁴C-daterats till förromersk järnålder. Anläggningarna bedömdes vara otillräckliga för att tillsammans utgöra fornlämning, men kan tyda på att en boplatz står att finna i närheten (Lundberg 2011).

I trakterna kring Alvastra finns en mycket rik forntida närvaro, bland annat i form av boplatser och gravfält (se exempelvis L2009:2171, L2009:7976, L2009:1447 och L2009:1544). I klostrets och kungsgårdens omedelbara närområde, cirka 80 meter nordost om det nu aktuella området, påträffades år 2014 stolphål, väggrännor och ett kulturlager som tolkas utgöra en vikingatida hallbyggnad (Ramström 2014).

Syfte

Förundersökningens syfte var att ta fram besluts- och planeringsunderlag genom att avgränsa fornlämningen. Om större anläggningar eller komplexa kulturlager framkom skulle arbetet avbrytas och kontakt med Länsstyrelsen omedelbart upprättas.

Metod och genomförande

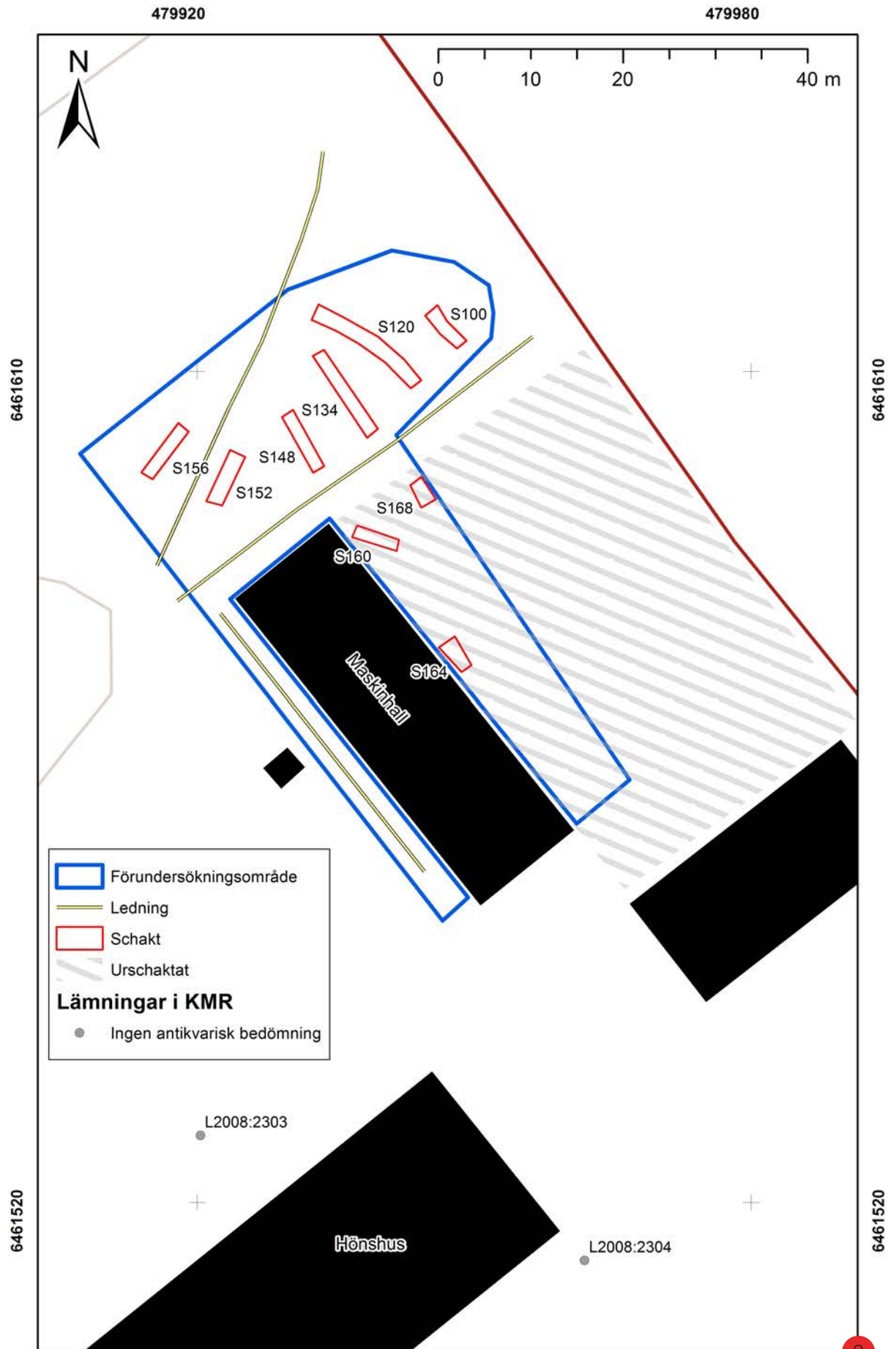
Innan schaktningen inleddes undersöktes området med metalldetektor. Ytorna längs maskinhallen och gårdsplanen detekterades inte eftersom området var urschaktat.

Inom hagen grävdes sex sökschakt. De förlades med hänsyn till träd och de ledningar som fanns nedgrävda inom området. Schakten grävdes skiktvis ner till steril nivå, dokumenterades och lades därefter igen.

Den delen av förundersökningsområdet som var belägen sydväst om den befintliga maskinhallen undersöktes inte eftersom en ledning löpte längs med husfasaden. Grusplanen, på nordöstra sidan av maskinhallen, var enligt arrendatorn urschaktad och uppfylld. Här förlades tre schakt för att undersöka om lämningar kunde ha bevarats under fyllnadsmassorna. Schakten förlades med hänsyn till maskinhallens portar och för att inte förstöra grusplanen.

Totalt motsvarar schakten en undersökt yta av 95 kvadratmeter, vilket utgör cirka 6 procent av förundersökningsområdet. Inom hagen undersöktes 77 kvadratmeter, vilket motsvarar cirka 9 procent av den yta där lämningar kunde förväntas.

All inmätning är gjord i SWEREF99TM med RTK-GPS. Undersökningsområdet och schakten beskrevs och fotograferades innan igenläggning.

Figur 3. Schaktplan. Skala 1:600.

Resultat och tolkning

Förundersökningsområdet utgjordes i norr av svagt sluttande hagmark, beväxt av fruktträd. Den södra delen bestod av en grusad gårdsplan som omgärdar den nuvarande maskinhallen.

Fältarbetet inleddes med en kartering av hagen med metalldetektor. Inledningsvis undersöktes ytan med järnmask vilket inte gav några utslag. Därefter gick hela ytan ännu en gång med järnmasken avstängd. Ett fåtal utslag registrerades varav en handfull grävdes upp. De identifierbara föremålen bestod av taggtråd, spik och en del av ett stuprör.

Sökschaktningen inleddes i hagen. De kvarstående äppel- och päronträden vittnade om tiden då här låg en fruktträdgård. I schakt 100 framkom en grusig lins mellan ett äldre och ett yngre matjordslager. Det rör sig troligtvis om en grusgång som sedermera överlagrats. Två skikt av matjord observerades i alla schakt, båda med en tjocklek på 0,2–0,3 meter. I botten framkom steril undergrund av ljusbrun, sandig lera. I den sydöstra delen av schakt 134 påträffades två äldre dräneringsdiken grävda genom det undre matjordslagret.

Tre schakt grävdes intill maskinhallen. Den flacka grusplanen var lägre belägen än omgivande landskap och hade enligt arrendatorn schaktats ur och fyllts upp med grus under 1970-talet. Möjligheten att hitta bevarade lämningar här bedömdes som mycket dålig. Vid schaktningen visade det sig att ytan närmast maskinhallen var uppfylld av krossade takpannor. I övrigt påträffades bara steril lera.

Inga fornlämningar eller fornfynd påträffades vid förundersökningen.

Figur 4. Kackel i schaktet! Foto från söder.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Syftet med förundersökningen var att ta fram besluts- och planeringsunderlag genom att avgränsa fornlämningen. Söschaktsgrävningen visade att inga fornlämningar fanns inom undersökningsområdet. Uppdraget har genomförts inom budget och tidsram.

Referenser

Tryckta källor

Lundberg, A. 2011. *Alvastra kungsgård, carport och hönshus. Arkeologisk utredning etapp 1 & 2. Alvastra 5:1 Västra Tollstad socken Ödeshögs kommun Östergötlands län*. Östergötlands museum, avdelningen för arkeologi. Rapport 2011:21.

Ramström, A. 2014. *En vikingatida hallbyggnad vid Alvastra kloster. Arkeologisk förundersökning. RAÄ Västra Tollstad 1:1 och 296:1, fastigheten Alvastra 5:1, Västra Tollstads socken, Ödeshögs kommun, Östergötlands län*. Arkeologgruppen AB rapport 2014:35.

Regner, E. 2005. *Den reformerade världen. Monastisk och materiell kultur i Alvastra kloster från medeltid till modern tid*. Stockholm Studies in Archaeology 35.

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

S-nr	Storlek (m)	Djup (m)	Beskrivning (m)
100	6x1,40	0,5	0,2 matjord 0,3 hårt packad siltig lera, lite småsten och tegelfnyk. En porslinsskärva. I botten: ljusbrun sandig lera.
120	13x1,4	0,5–0,6	0,25 matjord. Enstaka tegelfnyk, fönsterglas. 0,25–0,35 siltig lera I botten: ljusbrun sandig lera
134	11x1,4	0,5	0,25 matjord 0,25 siltig lera, enstaka tegelfnyk. I botten: ljusbrun sandig lera. Två diken korsar schaktets södra del.
148	7x1,4	0,5–0,6	0,25 matjord 0,25 siltig lera, enstaka tegelfnyk. I botten: ljusbrun sandig lera.
152	7x1,4	0,6	0,2 matjord. Tegel. I botten: ljusbrun sandig lera Berg i dagen i väst. Cirka 1 meter från nordöstra schaktkanten framkom en grund grop, 1x0,3 m, innehållande tegel och trä.
160	5x1,4	0,4	Grävt i en mindre gräsyta intill fasaden. Tunt uppgrusat ytskikt, därefter krossade tegelpannor i norr, mörk lera i söder.
164	3,5x1,4	0,5	Helt uppfyllt av tegelpannor.
168	3x1,4	0,7	0,2 bärlager av sand I botten lera, först mörk vattenavsatt, därefter ljusbrun.

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2021:40

